

**BISERICA ȘI DUHUL ÎN CELE ȘAPTE SCRISORI DIN
APOCALIPSA (cap. 2-3)
(rezumat română)**

Coordonator: Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană

Doctorand: Traian Gheorghe Mocan

2020

Cuvinte cheie:

Teologie ioaneică, Apostolul Ioan, Apocalipsa, Apocalipsa 2-3, Scrisorile Apocalipsei, Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia, Laodiceea, eclesiologie, pneumatologie, eshatologie, sfințenia Bisericii, creștinismul primar, martiraj, mărturia Bisericii, iudaism, ereziile primului secol, Parousia.

Cuprins:

ABREVIERI.....	Error! Bookmark not defined.
PRELIMINARII.....	Error! Bookmark not defined.
1. OBIECTUL CERCETĂRII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
2. ARGUMENTUL TEZEI.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3. METODOLOGIA ȘI SCOPUL LUCRĂRII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
I. „ISAGOGIA” CELOR ȘAPTE SCRISORI	Error! Bookmark not defined.
1.1. ELEMENTE DE CONTEXTUALIZARE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.1.1. Asia Mică - generalități.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.1.2. Repere istoriografice.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.1.3. Repere culturale	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.1.4. Repere spirituale	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.2. GEOGRAFIA, ISTORIA ȘI RELIGIA CELOR ȘAPTE ORAȘE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
DEFINED.	
1.2.1. EFESUL – „Orașul schimbării”	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.2.1.1. Geopolitică și cultură.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.1.2. Zeița Artemis și cele două apostolate.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.2. SMIRNA – „Paradisul vanității”	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.2.2.1. Cutezanță și viziune.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.2.2. În luptă cu idolatria omniprezentă.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.3. PERGAMUL – „Atena Asiei”	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.2.3.1. De la subjugare la glorie.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.3.2. Erudiție și idolatrie	Error! Bookmark not defined.
1.2.4. TIATIRA – „Castelul Alb”	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.2.4.1. Inadecvări și sângețenie.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.4.2. Sub semnul lui Apollo și Artemis	Error! Bookmark not defined.
1.2.5. SARDESUL – „Orașul lui Cezar”	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.2.5.1. Prosperitate și idolatrie	Error! Bookmark not defined.
1.2.5.2. Dificultățile paternității bisericii.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.6. FILADELFIA - „Mica Atenă”	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.2.6.1. Sub stindardul Romei	Error! Bookmark not defined.
1.2.6.2. Începuturile creștinismului filadelfian.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.7. LAODICEEA – „Orașul lui Zeus”	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.2.7.1. Calamități naturale și realizări pământești	Error! Bookmark not defined.
1.2.7.2. Tentația politeismului și a cultului imperial.....	Error! Bookmark not defined.
1.3. SIMILARITĂȚI, CONGRUENȚE, PARTICULARITĂȚI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.3.1. <i>Dominația politică și economică</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>

1.3.2. <i>Dominația religioasă</i>	Error! Bookmark not defined.
1.4. CONCLUZIE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
II. COMENTARIUL CELOR ȘAPTE SCRISORI.....	Error! Bookmark not defined.
2.1. INTRODUCERE ÎN ANALIZA EXEGETICĂ,	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
2.1.1. <i>Integrarea scrisorilor în tradiția apocaliptică iudeo-creștină</i>	Error! Bookmark not defined.
2.1.2. <i>Tipologie, structură, formula introductivă și concludivă</i>	Error! Bookmark not defined.
2.2. EXEGEZA SCRISORILOR.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
2.2.1. <i>Scrisoarea către Biserica din Efes (2,1-7)</i>	Error! Bookmark not defined.
2.2.2. <i>Scrisoarea către Biserica din Smirna (2,8-11)</i>	Error! Bookmark not defined.
2.2.3. <i>Scrisoarea către Biserica din Pergam (2,12-17)</i>	Error! Bookmark not defined.
2.2.4. <i>Scrisoarea către Biserica din Tiatira (2,18-29)</i>	Error! Bookmark not defined.
2.2.5. <i>Scrisoarea către Biserica din Sardes (3,1-6)</i>	Error! Bookmark not defined.
2.2.6. <i>Scrisoarea către Biserica din Filadelfia (3,7-13)</i>	Error! Bookmark not defined.
2.2.7. <i>Scrisoarea către Biserica din Laodiceea (3,14-22)</i> .	Error! Bookmark not defined.
2.3. CONCLUZIE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
III. TEOLOGIA CELOR ȘAPTE SCRISORI	Error! Bookmark not defined.
3.1. CHIPUL ESHATOLOGIC AL LUI HRISTOS	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.1.1. <i>Titlurile hristologice - o revelare a portretului</i>	Error! Bookmark not defined.
3.1.2. <i>Elemente pastorale și profetice</i>	Error! Bookmark not defined.
3.2. SFINȚENIA BISERICII – ASPECTUL DINAMIC	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.2.1. <i>Provocările idolatriei și ale compromisului</i>	Error! Bookmark not defined.
3.2.2. <i>Destinul eshatologic al Bisericii</i>	Error! Bookmark not defined.
3.3. MARTIRAJUL CA DINAMISM MISSIONAR.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.3.1. <i>Elemente ale mărturiei în creștinismul primar</i>	Error! Bookmark not defined.
3.3.2. <i>Caracterul insuflețitor și pilduitor al jertfirii de sine</i>	Error! Bookmark not defined.
3.3. CONCLUZIE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
CONCLUZII GENERALE	Error! Bookmark not defined.
BIBLIOGRAFIE	Error! Bookmark not defined.

Rezumat:

Lucrarea de față își propune să analizeze din punct de vedere exegetic cele șapte scrisori adresate de către Mântuitorul bisericilor din Asia Mică: Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia și Laodiceea (Ap 2-3). Această analiză se realizează prin recursul nemijlocit la textul grecesc al Noului Testament, la care se adaugă literatura de specialitate: dicționare, comentarii și lexicoane. Epistole scurte plasate într-o carte-epistolă (Apocalipsa), aceste șapte mesaje reprezintă unități de text de sine stătătoare. Fiecare în parte are o structură retorică stabilă și furnizează destinatarului noțiuni teologice precise, formulate cu ajutorul unor verbe cuprinzătoare și a unor metafore foarte sugestive.

Totul se deschide cu noțiuni preliminare legate de obiectul, argumentul și metodologia cercetării. *Obiectul* cercetării îl reprezintă investigarea etimologică și hermeneutică a textului fiecărei scrisori, într-o analiză completă, fără a lăsa niciun detaliu pe dinafară. *Argumentul* tezei este dat de neglijarea exegezei asupra Apocalipsei în mediul teologic românesc, fapt care a produs un dezechilibru în ceea ce privește studiile biblice (unele cărți au avut parte de o atenție aparte, în vreme ce altele au fost ignorate). *Metodologia și scopul* lucrării se referă deopotrivă la metoda sincronă, dar și diacronică a textelor. După observarea detaliilor de context (geografic, istoric, religios, social), fiecare scrisoare va fi împărțită în fragmente ideatice unitare, urmându-se cu naturalețe retorica epistolară. Scopul ultim este acela de a explora învățăturile universale care decurg din aceste mesaje pe care Mântuitorul le transmite respectivelor comunități.

Lucrarea de față este alcătuită din trei părți principale, fiecare fiind urmată de câte o concluzie. Aceste părți sunt: „*isagogia*”, *comentariul și teologia* celor șapte scrisori, între ele existând o anumită coerență și progresie. *Isagogia* își propune să ne introducă în contextul celor șapte localități, respectiv biserici; *comentariul* dezvăluie sensurile imediate ale textelor propriu-zise, iar *teologia* desprinde lecțiile pe care destinatarii primari sunt chemați să le învețe. Scrisorile sunt dovada iubitoare a unei pedagogii divine, din fiecare detaliu observându-se grija pastorală pe care Mântuitorul o are pentru Biserica Sa.

I. „ISAGOGIA” CELOR ȘAPTE SCRISORI

Prima parte a tezei este alcătuită din trei capitole și o concluzie. Primul capitol include elemente de contextualizare: generalități despre Asia Mică și repere istoriografice, culturale și spirituale. Cele șapte orașe erau adevărate centre metropolitane în configurația Imperiului Roman, localități cu un impact deosebit din punct de vedere socio-economic. Evenimentele istorice care au determinat formarea provinciei sunt extrem de importante, mai ales datorită succesiunii imperiilor din care au făcut parte sau cu care au intrat într-un anumit tip de relație. Specificul cultural a fost determinat de dezvoltarea acestor așezări de-a lungul secolelor, fiecare dintre ele urmându-și drumul său propriu. Profilul spiritual al regiunii și al fiecărui oraș evidențiază religiozitatea acestor populații, inclusiv prin atașamentul inedit față de cultul imperial.

Al doilea capitol se referă la geografia, istoria și religia celor șapte orașe. *Efesul*, supranumit „Orașul schimbării”, se afla într-o situație privilegiată din punct de vedere geopolitic și cultural. Avea o importanță politică unică în configurația puterii imperiale, cu elemente economice și sociale promițătoare pentru lumea de atunci. Cultul local al zeiței Artemis alături de cel al împăratului reprezintă devoțiuni extrem de puternice în regiune, fapt

care însă n-a împiedicat pătrunderea creștinismului inițial prin Sf. Ap. Pavel și care a fost continuat apoi de Sf. Ap. Ioan. *Smirna*, supranumit „Paradisul vanității”, a ajuns încă de timpuriu în spațiul de interes al Imperiului Roman (sec. II î.Hr.), dezvoltându-se din punct de vedere arhitectural și științific (de remarcat școala de medicină locală). Într-un context idolatru covârșitor, creștinismul pătrunde în acest oraș probabil prin slujirea Sf. Ap. Pavel (înainte chiar de Efes), urmând ca după aceea să fie vizitat și de Sf. Ap. Ioan. *Pergamul*, supranumit „Atena Asiei”, reprezintă sediul administrației romane și unul dintre cele mai promițătoare centre urbane. Deși a avut parte de o istorie tumultuoasă (cu multe subjugări și neajunsuri), localitatea a reușit să se dezvolte atât sub aspect cultural (devenind un spațiu al erudiției), cât și sub aspect economic. Probabil că tot Pavel este fondatorul bisericii, în timpul misiunii sale la Troa (FAp 20,6). *Tiatira*, supranumit „Castelul Alb”, n-a fost unul dintre cele mai privilegiate orașe în privința resurselor naturale. Totuși, locuitorii acestuia au dat dovadă de o tenacitate aparte, dezvoltând bresle de meșteșugari, instituții de învățământ și politici sociale inteligente. Aflat sub semnul lui Apollo și Artemis, orașul era totuși legat și de Roma prin cultul imperial și alte legături de ordin economic. *Sardesul*, supranumit „Orașul lui Cezar”, este un oraș trecut prin cataclisme seismice succesive, însă de fiecare dată fiind ajutat de către Roma. În consecință, se înțelege o anumită dependență față de imperiu și o permanentă preocupare de a intra în grațiile cezarilor (oricare ar fi ei). Deși avem o prezență considerabilă în cetate, spiritul cosmopolit se observă mai ales în ceea ce privește idolatria și hedonismul. Prosper și libertin, acest oraș stă și el sub semnul lucrării apostolice (chiar dacă nu cunoaștem detalii). *Filadelfia*, supranumit „Mica Atenă”, era un oraș plin de temple și altare păgâne, un spațiu în care sincretismul și hedonismul erau foarte apreciate. Afectat de cutremure multiple, orașul a cultivat o relație apropiată, ba chiar servilă, față de Roma. De aici proeminența cultului imperial, asociată cu proeminența economică a cetății. Deși geneza bisericii locale este învăluită în mister, ea stă foarte probabil sub semnul apostolatului Sf. Ap. Pavel. *Laodiceea*, supranumit „Orașul lui Zeus”, era un oraș situat într-o poziție strategică, având multiple deschideri spre lume. Pe de altă parte, cetatea a fost adesea lovită de cutremure și alte calamități, dar de fiecare dată s-a ridicat și a prosperat. Odată cu progresul economic s-a adâncit și criza spirituală și morală a locuitorilor ei, iar această decadentă pare că s-a răsfrânt, ireversibil, și asupra comunității de credință.

Al treilea capitol al acestei prime părți identifică ceea ce am putea numi: *similarități, congruențe și particularități*. Acestea se observă în sfera politică, economică și religioasă a respectivelor orașe. Proiectele, activitățile și devoțiunea acelor populații erau determinate de interese comune, dar și de o concurență legitimă. Din această cauză, în anumite privințe

orașele semănau unele cu altele, în altele erau diametral opuse. Una peste alta însă, sesizăm destul de multe congruențe între ele, dar și o anumită prestanță locală foarte bine pusă în evidență.

II. COMENTARIUL CELOR ȘAPTE SCRISORI

Exegeza propriu-zisă a scrisorilor folosește metoda sincronică, dar și cea diacronică. Cele două tehnici interpretative sunt folosite într-o manieră complementară, mai ales ținând cont de complexitatea celor șapte mesaje. Deși alcătuiesc doar două capitole din cartea Apocalipsa, această colecție de texte solicită hermeneutul într-o manieră aparte. Retorica fiecărei scrisori în parte, relațiile pe care aceste le stabilesc între ele (ca și corpus unitar) și alte detalii legate de gen și stilistică, toate acestea creează un grad ridicat de dificultate.

Din această cauză, partea introductivă recurge – în mod necesar – la o încadrare a scrisorilor în corpusul mai larg al cărții. Aceasta este urmată de identificarea elementelor cheie ale fiecărui mesaj: descrierea situației, încurajarea pusă împreună cu musturarea și chemarea la pocăință. Sub aceste auspicii, deși cu detalii diferite, cele șapte mesaje transmit gândurile și planurile Mântuitorului pentru comunitățile de credință. Cuprinsul propriu-zis al scrisorilor este flancat (precum între două coperti) de cele două formule: introductivă („acestea zice”) și concluzivă („cine are urechi să audă ceea ce Duhul zice Bisericilor”).

Exegeza fiecărei scrisori dezvăluie elemente comune cu restul Scripturii, dar și noțiuni inedite, pe care le regăsim doar aici. De remarcat trunchiul comun al temelor promovate în lege, proroci, psalmi, cuvântările lui Iisus și ale Sfinților Apostoli (pocăința, îmbunătățirea, dragostea, etc.). Acesta este prezent – în proporții diferite – în cele șapte mesaje, aplicat întotdeauna situațiilor eclesiale specifice. Există multe similitudini între chemările profeților veterotestamentari și cele adresate bisericilor din Asia Mică. Așa cum există și aplicații particulare ale Mântuitorului, acele recomandări care se pliază nemijlocit pe situațiile date ale acelor comunități.

Scrisoarea către Efes este una dintre cele mai apreciate, asociind acestei biserici virtuți impresionante: fapte, osteneală, răbdare, intransigență, vigilență etc. Toate acestea sunt descrise de Mântuitorul într-un limbaj cordial și motivator, însă tot aici se inserează și neajunsul major al comunității: pierderea iubirii dintâi. Acest derapaj trebuia îndreptat printr-o întoarcere la faptele cele dintâi, la starea inițială în care toate străluceau de lumină și însuflețire. Promisiunea finală realizează un arc peste revelația scripturală, unind ultim cartea a Bibliei cu prima, prin acea referire la Edenul/Raiul care se redeschide, pentru ca biruitorul să aibă acces la pomul vieții. Deși nu este cea mai lungă dintre scrisori, aceasta introduce

majoritatea conceptelor care se vor relua în celelalte și dovedește o densitate ideatică impresionantă.

Scrisoarea către Smirna este cea mai scurtă și respectă, în miniatură, stilistica celei precedente. Spre deosebire de celelalte, mesajul uimește prin concretețe, mai ales prin menționarea „sinagogii lui Satan” și a profeției despre întemnițarea anumitor credincioși. Datorită acestor detalii, scrisoarea este mai degrabă un mesaj de încurajare, o punere în gardă în ceea ce privește prigoana care stă să se declanșeze în zona respectivă. Încununarea promisă învingătorilor încheie însă apoteotic mesajul, trimițând spre răsplătirile divine cu care-i onorează Dumnezeu pe cei care nu se compromit.

Scrisoarea către Pergam este bogată în conținut dogmatic și apologetic. Aceste detalii sunt introduse de câteva mențiuni ale textului: scaunul Satanei, zilele lui Antipa, nicolaiții, învățătura lui Balaam și altele conexe. Acestea descriu indirect provocările acestei biserici, dublul front de luptă: din afară (prigoana) și din interior (compromisul). Chemarea pocăinței este și ea prezentă, ca un remediu definitiv oricărei alunecări, așa cum și pedeapsa este la fel de plauzibilă, în cazul neconformării. Răsplata este și ea pe măsura încercărilor, dacă ne gândim doar la pietricica cea albă și care poartă numele cel nou al învingătorului.

Scrisoarea către Tiatira este cea mai lungă dintre toate, deși este trimisă unei localități mai mici și, probabil, unei biserici mai puțin numeroase. Este apreciată o anumită evoluție spirituală a acestei comunități, o înmulțire considerabilă a faptelor bune. Pe de altă parte, biserica era sfâșiată de erezie și imoralitate generată de Izabela – o femeie (probabil cu acest nume) care acționa în spiritul personajului malefic veterotestamentar. Sentința divină este și ea pe măsura derapajului, Mântuitorul chemând biserica la vigilență și devotament. Totuși, unii n-au cunoscut „adâncurile Satanei”, iar acestora nu li se cere decât să păstreze tezaurul credinței intact, până la revenirea lui Hristos. Promisiunea finală trimite și ea spre ideea de autoritate și păstorire, o prerogativă pe care Mântuitorul însuși o va împărți cu biruitorul.

Scrisoarea către Sardes este, încă de la început, o chemare la revitalizarea vieții duhovnicești. Biserica avea un nume bun, însă în realitate era cuprinsă de apatie și decădere. În consecință, Hristos anunță o intervenție inopinată în scopul judecării acestei comunități (aici avem limbajul utilizat de Mântuitorul în discursurile despre Parousie). Totuși, există o minoritate de credincioși necompromiși, care își păstrează albă atât haina sufletului și care vor avea parte de hainele cele albe și strălucitoare din Împărăția lui Dumnezeu.

Scrisoarea către Filadelfia este adresată unei biserici care are „putere mică” – după cum precizează textul - , dar care are oportunități extraordinare din partea lui Hristos. Comunitatea s-a remarcat în ceea ce privește fidelitatea față de învățătura lui Hristos, dar și

față de misiunea sa creștină. Nu primește niciun cuvânt de mustrare, ba dimpotrivă are parte de încurajări și promisiuni din partea Mântuitorului: adversarii se vor închina înaintea credincioșilor, iar – în „ceasul ispitei” – care va încerca lumea întreagă, cei din Filadelfia vor fi păziți nevătămați. De remarcat amprența iudaică a introducerii („cheia lui David”) și a încheierii („templul”; „cetatea”; „noul Ierusalim”).

Scrisoarea către Laodiceea este cea mai caustică dintre toate, fără nicio remarcă pozitivă sau apreciere din partea Mântuitorului. Avem aici un registru dizgrațios de epitete aplicate unei comunități de credință. Aceasta se afla într-o stare de ticăloșie, era demnă de plâns, în sărăcie, orbire și goliciune spirituală. Însă parcă niciunei biserici Mântuitorul nu-i recomandă o panoplie de soluții cum o face aici: pentru ochi (alifie), pentru trup (veșminte) și pentru viață (aur). Aceste metafore – extrem de prezente în mentalul colectiv – acoperă în mod deplin toate necesitățile acestei comunități aflate într-o situație deplorabilă. De remarcat și insistența cu care Hristos bate la ușa acestei biserici, dorința Lui de a intra și de a avea comuniune cu credincioșii. Promisiunea finală este și ea paradoxală, după ce am observat cuprinsul scrisorii. Biruitorului i se promite întronarea cu Hristos, o demnitate care întrece în grandoare toate celelalte promisiuni.

Analiza detaliată a celor șapte scrisori evidențiază caracterul lor hristologic. Tonul și conținutul acestora subliniază, prin fiecare detaliu, suveranitatea lui Hristos care se adresează bisericilor din postura de Rege suprem. Din această cauză este corect să considerăm că structura acestora urmează tiparul edictelor imperiale, documente oficiale și operative de cel mai înalt nivel în secolul I. Pentru a-și atinge scopul pastoral și profetic, conținutul acestora trebuia structurat cu grijă, după o retorică impecabilă, astfel încât să poată fi citite și recitate cu ușurință în comunitățile de credință.

III. TEOLOGIA CELOR ȘAPTE SCRISORI

Întreaga teologie a scrisorilor (și, implicit, a Apocalipsei) este profund doxologică. Noțiunile de hristologie, eclesiologie și eshatologie sunt formulate fie prin rostirea suverană a lui Hristos, fie prin cuvinte de laudă adresate lui Dumnezeu. Întregul demers textual conduce spre liturghia cerească, care are în centru tronul lui Dumnezeu, configurație care devine, prin centralitatea episcopului, prototip al liturghiei pământești. Toate aceste imagini, însoțite de sentințele divine, sunt coordonate în mod suveran de Hristosul proslăvit care – întâi de toate – a vorbit celor Șapte Biserici prin scrisori. Evenimentele eshatologice gravitează, așadar, în jurul Bisericii lui Hristos, singura instituție divino-umană care transcende istoria. Purtătoare

fidelă a mesajului lui Hristos, Biserica depune mărturie la scara fiecărei generații, arătând spre un deznodământ exemplar, în care toate se vor reacheza în starea lor inițială.

Există cel puțin trei noțiuni teologice cuprinzătoare în textul scrisorilor: prima este legată de persoana și lucrarea lui Hristos, a doua de sacralitatea inedită a Bisericii, iar a treia de mărturia fascinantă pe care credinciosul o depune în lume. Acestea se regăsesc – în proporții și detalii diferite – în toate cele șapte scrisori, fără excepție. Putem, așadar, vorbi de o structură teologică solidă care susține cele șapte mesaje. Fiecare oferă șansa unei întâlniri exegetico-dogmatice între Hristos și Biserica Sa, un cadru primitiv în care Domnul Bisericii își păstrează ucenicii.

Primul capitol al acestei părți se ocupă de *chipul eshatologic al lui Hristos*. Personaj central al întregii Scripturi, Iisus Hristos capătă în ultima carte accente inedite. Sesizăm, mai ales de-a lungul Noului Testament, o dezvoltare exponențială a imaginii lui Hristos, de la umanitatea Lui exemplară (din Sfintele Evanghelii) și până la divinitatea Lui manifestată prin prerogativele regale ale Apocalipsei. Scrisorile evidențiază această ultimă imagine prin varietatea și profunzimea titlurilor hristologice așezate, strategic, în deschiderea fiecăreia. Fiecare metaforă întrebuițată pune în evidență un atribut al lui Hristos, iar toate laolaltă creionează un adevărat tablou al persoanei Sale. O posibilă sinteză ar fi: *Efes* – Hristos cel suveran; *Smirna* – Hristos cel veșnic; *Pergam* – Hristos cel biruitor; *Tiatira* – Hristos cel glorios; *Sardes* – Hristos cel omniscient; *Filadelfia* – Hristos cel drept; *Laodiceea* – Hristos cel credincios. Toate aceste titluri luate împreună descriu identitatea lui Hristos, relația Sa cu Biserica și lucrarea universal-eschatologică. Acestora li se adaugă elemente pastorale și profetice care se regăsesc în cuprinsul propriu-zis al fiecărei scrisori și sunt exprimate prin apreciere, recomandare și prezicere. Aceste trei componente se găsesc la două din cele șapte scrisori (*Efes*, *Tiatira*), iar celelalte având câte două după cum urmează: *Smirna*, *Sardes*, *Laodiceea* - recomandare și prezicere; *Pergam* – apreciere și recomandare; *Filadelfia* – apreciere și prezicere.

Al doilea capitol se referă la *sfințenia Bisericii – aspectul dinamic*. Ecclesiologia Apocalipsei este determinată de hristologia ei. Așa precum Hristos este Biruitorul diavolului (și implicit a Fiarei, Balaurului și Profetului mincinos), Biserica este și ea biruitoare peste toate forțele răului. Înarmată cu cele trei componente ale vieții creștine – pocăința, credința și iertarea - , Biserica rămâne în picioare în cele mai dramatice încleștări. Ea are parte de provocări din afară (idolatria) și dinăuntru (erezia), fiind în permanență expusă la compromis și abdicare. Mărturia îi este întotdeauna pusă la încercare, așa cum reiese din majoritatea detaliilor din scrisori. Cu excepția Bisericii din Filadelfia, toate cele șase comunități sunt

muștră pentru o anumită abatere: *Efes* – nepăsarea; *Smirna* – deznădejdea; *Pergam* – sincretismul; *Tiatira* – permisivitatea; *Sardes* – infantilismul; *Laodiceea* – decăderea. Provocările de care au parte cele șapte biserici sunt completate, în mod providențial, de promisiunile formulate la sfârșitul fiecărei scrisori. Destinul eshatologic al Bisericii este redat prin șapte ipostaze triumfătoare: reiterarea Edenului (*Efes*), înfrângerea morții (*Smirna*), noua identitate (*Pergam*), suprema autoritate (*Tiatira*), recunoașterea eternă (*Sardes*), cetățenia cerească (*Filadelfia*) și domnia hristică (*Laodiceea*). Aceste recompense sunt oferite de însuși Hristos, Domnul Bisericii, sub forma unor răsplătiri pline de iubire. Sfințenia individuală și comunitară este cuantificată de către Hristos care, pe de o parte, protejează și binecuvântează Biserica la timpul prezent și, pe de altă parte, pregătește acesteia un destin etern și măreț.

Al treilea capitol tratează *martirajul ca dinamism misionar*. Cartea Apocalipsa este străbătută de un fir roșu al suferinței care se răsfrânge, de cele mai multe ori, asupra urmașilor lui Hristos. Fenomenul martirajului devine astfel o constantă a Bisericii încă din primul secol, iar scrisorile nu fac excepție în abordarea la subiect. Deși cuvântul μάρτυς apare doar în două dintre ele – *Pergam* și *Laodiceea* - , referiri la noțiunea de mărturisire și martiraj există în toate. *Efesul* a suferit (βαστάζω) din pricina lui Hristos, *Smirna* a avut parte de hulă (βλασφημία), *Pergamul* n-a tăgăduit (ἀρνέομαι) numele lui Dumnezeu în mijlocul prigoanei, *Tiatira* trebuie să țină tot ce are (πλὴν ὃ ἔχετε κρατήσατε) indiferent de circumstanțe, *Sardesul* nu și-a mânjit (ἐμόλυνον) hainele prin lașitate, *Filadelfia* a păzit (τηρέω) Cuvântul lui Dumnezeu în toate situațiile. Privățiunile sau persecuțiile care au condus uneori la martiraj au cultivat în mintea primelor comunități creștine o atitudine jertfitoare. Orice formă de suferință era considerată participare la patimile Mântuitorului, o identificare a credinciosului cu Domnul său. Avem aici o rezistență bine dozată a comunităților de credință, o ofensivă construită pe principiul iubirii dușmanului și a nădejzii că până și cel mai teribil împotrivor poate fi cucerit pentru Împărăția lui Dumnezeu. Îndemnurile din scrisori întrețin această stare de spirit și cheamă mereu la vigilență în fața compromisului dar și la sacrificiu maxim (chiar suprem) în acest demers spiritual.